

УДК 37.064.3

ФАСИЛІТАЦІЯ – ОДИН З АКТИВНИХ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПАРТНЕРСТВА

Андрій Зінченко, аспірант, Криворізький державний педагогічний університет, завідувач навчально-виробничими майстернями, ВСП «Нікопольський фаховий коледж Українського державного університету науки і технологій».

ORCID: 0000-0002-5369-7329

E-mail: svzi@ukr.net

Статтю присвячено фасилітації як одному з активних методів підвищення якості професійної підготовки до організації освітнього партнерства, продуктивності навчально-виробничого процесу за рахунок особливого стилю співпраці закладу освіти, роботодавців і фахових молодших бакалаврів. Проаналізовано сучасні методологічні підходи науковців до трактування поняття «фасилітація», необхідність впровадження фасилітаційного підходу в освіті. Актуалізовано проблему використання технологій педагогічної фасилітації у коледжах фахової передової освіти України, наводиться приклад співпраці між ВСП «НФК УДУНТ» і роботодавцями.

Ключові слова: фасилітація; фасилітаційний підхід; освітнє партнерство; професійна підготовка; фахові молодші бакалаври; роботодавці; навчально-виробничий процес; працевлаштування.

FACILITATION AS ONE OF THE ACTIVE METHODS OF IMPROVING THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS FOR THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PARTNERSHIP

Andrii Zinchenko, Graduate Student, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Head of Training and Production Workshops, Separate Structural Unit “Nikopol Vocational College of the Ukrainian State University of Science and Technologies”.

ORCID: 0000-0002-5369-7329

E-mail: svzi@ukr.net

The article discusses the importance of facilitation as one of the active methods of professional training of junior bachelors to organize educational partnerships in the service sector.

The main innovations of the Law of Ukraine “On Professional Higher Education” adopted in 2019 and the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 2023, No. 510 “On Approval of the Model Regulations on the Organization of the Educational Process in Professional Higher Education Institutions and the Regulations on Practical Training of Applicants for Professional Higher Education” are considered.

The problem of using pedagogical facilitation technologies in colleges of professional higher education in Ukraine is actualized. An example of cooperation between Nikopol Vocational College and

employers is given.

An analysis of current methodological approaches to the interpretation of the concept of "facilitation" in the modern scientific literature, as well as the need to introduce a facilitation approach in professional higher education is made.

The article emphasizes the pedagogical issue of the new role of the head of the production practice as a facilitator in the individual trajectory of the professional junior bachelor's career.

The organization of educational partnership in a vocational higher education college is characterized by the leading types of facilitation: social, pedagogical, managerial, psychological.

It is concluded that facilitation for ensuring educational partnership is the main factor in the quality of professional training, the productivity of the educational and production process of a professional higher education institution due to the special style of cooperation between the educational institution, employers and students.

Keywords: *facilitation; facilitation approach; educational partnership; professional training; professional junior bachelors; employers; educational and production process; employment.*

Сучасні вимоги роботодавців щодо покращення професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до організації освітнього партнерства у сфері обслуговування потребують використання традиційних та інноваційних педагогічних методик у навчально-виробничому процесі фахового коледжу. Ключовим інструментом реформування фахової передвищої освіти є освітнє партнерство, яке формується на гуманістичних засадах. На сьогодні фасилітація є одним з активних методів покращення професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до організації освітнього партнерства у сфері обслуговування.

У переліку основних завдань статті 29 Закону України «Про фахову передвищу освіту» зазначається необхідність «створення ... умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів» [1].

Згідно Наказу Міністерства освіти і науки України від 02 травня 2023 року № 510 «Про затвердження Типового положення про організацію освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти та Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти» «основними завданнями організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти є: ... реалізація підходів студенто-орієнтованого навчання; індивідуалізація та диференціація навчання створення можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії та академічної мобільності здобувачів освіти; формування особистості, цінностей та переконань здобувачів освіти, реалізація їх здібностей та обдарувань» [2].

Закордонними та вітчизняними дослідниками недостатньо обґрунтований феномен «фасилітація» як метод підвищення якості професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до освітнього партнерства. Тому сьогодні це педагогічне питання є актуальним.

Згідно з формулюванням Кембриджського словника термін «фасилітація» пов'язаний з «полегшенням, спрощенням», це «дія, спрямована на допомогу іншим впоратися з процесом або досягти угоди чи рішення без безпосередньої участі в цьому процесі, обговоренні тощо» [3].

У книзі «Енциклопедія освіти» фасилітація тлумачиться, як «стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності» [4].

Сучасними науковими дослідниками (Адамська З., Волошко Г., Бентлей Т.)

феномен «фасилітація» трактується як організація процесу спільного розв'язування задач у колективі.

Психологи визначають фасилітацію «як посилення домінантних реакцій або дій особистості у присутності інших, як правило, авторитетних людей – спостерігачів, партнерів» [5]. У закладі фахової передвищої освіти фасилітація визначає управління навчально-виробничою, виховною діяльністю фахового молодшого бакалавра, при цьому керівник практики допомагає здобувачеві самостійно отримувати професійні знання, уміння та навички.

Аналіз вітчизняної та закордонної наукової літератури свідчує, що для проведення успішної фасилітації необхідно опанувати навичками та знаннями особливості роботи з фаховими молодшими бакалаврами.

Мета статті – проаналізувати особливості впровадження фасилітації для підвищення якості професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до організації освітнього партнерства та способи її реалізації.

Проаналізуємо сучасні методологічні підходи до трактування поняття «фасилітація» в сучасній науковій літературі (табл. 1).

Таблиця 1

**Методологічні підходи до трактування поняття
«фасилітація» в сучасній науковій літературі**

№	Автор	Трактування
1.	Волошко Г.	«Уміння будувати нові взаємовідносини з учнями або студентами, приймаючи їх право на вільну самореалізацію і власну експертність» [5, с. 99].
2.	Фісун О.В.	«Взаємодія між учителем та учнем, яка ґрунтується на засадах гуманізму, полісуб'єктності, толерантності, дозволяє встановити зв'язок між загально-ціннісними ідеалами української, зарубіжної педагогічної думки і сучасним станом педагогічної науки і практики, передбачає нагальний пошук способів і засобів гуманізації навчально-виховного процесу» [6, с. 137].
3.	Адамська З. М.	Дія викладача на студента під час навчально-виробничого процесу, використовуючи методи заохочення, стимулювання [7]
4.	Бентлей Т.	«Надання учасникам освітнього процесу можливості взяти на себе контроль і відповідальність за власні дії» [8]
5.	Толочко С.В.	«Інтегральна характеристика, що включає професійну організацію процесу групової роботи, спрямованої на особистий розвиток задля зосередження уваги слухачів, активного спілкування, продуктивного викладення проблеми, самостійного пошуку» [9, с. 646].
6.	Гура Т. В.	«Позитивний вплив на студента, групу з метою створення сприятливої атмосфери, підвищення впевненості студентів у своїх силах, стимулювання, підтримка в них потреб до самостійної продуктивної діяльності» [10, с. 36].
7.	Михайлов М.О.	Умова розвитку здобувачів освіти навчально-виробничого процесу [11]
11.	Казанжи М. Й.	Процес для оптимізації та підвищення продуктивної діяльності студентів [12]
12.	Нестеренко В. В.	«Посилення продуктивності освіти (навчання, виховання) і розвиток суб'єктів професійно-педагогічного процесу за рахунок особливого стилю спілкування і взаємодії педагога з тим, кого він навчає» [13, с. 250].
13.	Кейнер С.	Професіоналізм виокремлювати головні методи для покращенні результативності навчально-виробничого процесу [14].

Форми взаємодії українських коледжів фахової передвищої освіти з внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами відрізняється високою різноманітністю. На нашу думку, з цією метою, у коледжах фахової передвищої освіти необхідно впроваджувати наукові підходи (системний, компетентнісний, інтегративний, особистісно-орієнтований) управління навчально-виробничим, виховним процесом тощо. У зв'язку з цим стає актуальним педагогічне питання про нову роль керівника виробничої практики як фасилітатора в індивідуальній траєкторії професійної кар'єри фахового молодшого бакалавра.

Визначимо особливості освітнього партнерства щодо формування фасилітації у навчально-виробничому процесі у закладі фахової передвищої освіти з метою покращення професійної підготовки фахових молодших бакалаврів. Розглянемо необхідність запровадження фасилітаційного підходу у фаховій передвищій освіті.

Дослідницею Шевченко К. були виокремлені основні характеристики фасилітаційної взаємодії: індивідуальність, рівність, власна позиція, співпраця, залученість кожного до спільної діяльності [15].

Згодні з думкою науковців Курила В. С., Караман О. Л., що для організації проведення якісної професійної підготовки здобувачів освіти до організації освітнього партнерства у фаховому коледжі необхідно використовувати провідні види фасилітації такі, як: соціальна, педагогічна, управлінська, психологічна, екофасилітація.

На думку Нестеренка В., соціальна фасилітація тлумачиться, як «соціально-психологічний феномен, що проявляється зростанням активності особистості у присутності членів своєї групи; підвищення продуктивності діяльності, її швидкості та якості, що відбувається або просто в присутності інших людей, або в ситуації змагання; загальний феномен, який показує, що активність зростає (полегшується) в присутності членів своєї групи.» [13, с. 250].

Згодні з думкою науковиці Толочко С., яка стверджує, що соціальна фасилітація є «поліпшення якості індивідуального впевненого виконання деяких простих і добре засвоєваних операцій» [9, с. 650].

Науковиця Гура Т. стверджує, що соціальна фасилітація – «соціально-психологічний феномен. Підвищення продуктивності діяльності, її швидкості і якості, коли вона здійснюється, або просто у присутності інших людей, або в ситуації змагання. Активний розвиток студента залежить від умінь викладача створювати відповідний емоційний тонус процесу навчання» [10, с. 36].

Перехід від традиційної підготовки випускників фахових коледжів до підготовки активних, здатних до самостійного аналізу і прийняття нестандартних рішень, продуктивної діяльності випускників-лідерів є завданням педагогічної фасилітації на сучасному етапі.

В освітньому партнерстві термін «студентоорієнтоване навчання» співвідноситься з поняттям «педагогічна фасилітація».

А. Самко та інші дослідники педагогічну фасилітацію розуміють, як «взаємодію суб'єктів освітнього процесу, яка ґрунтується на засадах гуманізму, толерантності, передбачає пошук способів і засобів гуманізації навчального процесу» [16, с. 31].

Згодні зі ствердженням О. Фісун, яка педагогічну фасилітацію визначає як вид педагогічної взаємодії для забезпечення інтенсивного і продуктивного розвитку її учасників, «ставить за головну мету – створення сприятливих передумов для реалізації

внутрішніх сил кожної особистості» [17, с. 6].

На думку науковиці І. Козич, основними завданнями педагогічної фасилітації у навчальному закладі є: «розвиток індивідуальності, креативності, суб'єктності здобувачів освіти; стимулювання та мотивування здобувачів освіти; надання педагогічної підтримки, супровід та ініціювання різноманітних форм індивідуальної активності здобувачів освіти на всіх етапах педагогічного процесу, у середині яких відбувається особистісне становлення й розвиток здобувача освіти як суб'єкта навчально-професійної діяльності» [18].

Сучасні вимоги роботодавців щодо професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до організації освітнього партнерства у сфері обслуговування та конкурентоспроможності випускників включають: професіоналізм, самостійність, відповідальність, ініціативність, дисциплінованість. Звідси, механізми педагогічної фасилітації, позитивно впливають на якісну професійну підготовку фахового молодшого бакалавра до організації освітнього партнерства, сприяють формуванню потреби у саморозвитку особистості фахового молодшого бакалавра.

За означенням науковця М. Михайлова, управлінська фасилітація «спирається на командний підхід, що дозволяє створювати такі формати, при яких учасники обмінюються своїм унікальним досвідом, об'єднують, структурують його та набувають нових унікальних знань для впровадження їх у практичну діяльність» [19, с. 62].

Поділяємо думку науковиці Г. Волошко, що «фасилітаційний підхід – це, у першу чергу, вміння будувати нові відношення зі здобувачем освіти, приймаючи його на вільну самореалізацію і власну експертність, а також компетентне володіння низкою інтерактивних методів і технік» [5, с. 99].

Згодні з думкою науковиці О. Галіцан, що фасилітатор має «володіти ефективними технологіями комунікації, бути чутливим до змін і настроїв групи, щоб швидко реагувати на них, обізнаним, кваліфікованим і гнучким, щоб легко підбирати методи фасилітації залежно від ситуації, проблеми та самої групи» [20].

На нашу думку, фасилітація – це професійна організація практичної підготовки фахових молодших бакалаврів до освітнього партнерства, спрямована на самостійне усвідомлення та досягнення ними поставленої мети.

Базові підприємства м. Нікополь та Нікопольського району Дніпропетровської області, ВСП «Нікопольський фаховий коледж УДУНТ» і МОН України уклали довгострокові договори про освітнє партнерство на 2012–2022 роки, з метою покращення якості професійної підготовки фахових молодших бакалаврів, з подальшим їх працевлаштуванням та соціальним захистом. Наслідуючи приклад вдалої практики – довгострокової взаємодії, використовували наступні підходи:

1. Побудова команди та оцінювання себе.

Спілкування та можливість працювати у команді є однією з головних вимог на сучасному ринку праці. В той же час фаховий молодший бакалавр повинен вміти оцінити власні знання та досягти навички для кваліфікованого здійснення роботи. Ці умови гарантують якість професійної підготовки та зростання професійної кар'єри здобувачів фахового коледжу.

Тренінги-семінари з побудови команди, проекти, що включають роботу в команді мають бути запровадженні до студентського життя.

З метою самовдосконалення та саморозвитку фахових молодших бакалаврів

була проведена тренінгова робота з використанням фасилітації в навчально-виробничій роботі фахового коледжу.

2. *Досвід першого спілкування з роботодавцем.*

Для того, щоб підготувати фахового молодшого бакалавра до успішного прийняття на роботу, необхідно запровадити у розкладі спеціальні тренування з написання резюме та вміння давати інтерв'ю.

3. *Працевлаштування під час проведення виробничої практики*

Слід використовувати наступні методи:

– посилення зв'язків з підприємствами шляхом організації «Круглі столи»; проведення анкетування випускників щодо їх адаптації, залишкових знань та умінь, необхідності підвищення кваліфікації та відповідної перепідготовки; узагальнення відгуків замовників відносно якості підготовки фахових молодших бакалаврів та розробка сутнісних рекомендацій; проведення тематичних екскурсій на підприємства Дніпропетровської та Запорізької областей за фахом;

– проведення спільних загальноміських заходів (тематичні вечори, тренінги, професійні конкурси тощо),

– стажування викладачів на підприємства відповідно за фахом, залучення представників підприємств для читання лекцій.

4. *Заохочення фахових молодших бакалаврів щодо написання науково-творчих, курсових та кваліфікаційних робіт, з метою подальшого їх впровадження у виробництво, враховуючи специфіку базових підприємств.*

Фаховий молодший бакалавр має бути забезпечений широким спектром тем для кваліфікаційної роботи на вільний вибір, але в той самий час зосередитися на щільному контакті з бажаною кар'єрою та професією.

5. *Навчальні курси, розроблені згідно з вимогами роботодавця.*

Дуже часто існуючі навчальні програми не співпадають з сучасними вимогами роботодавцями. Навіть якщо гнучкість існуючої навчальної програми до специфічних потреб є обмеженою, фаховим молодшим бакалаврам можна запропонувати додаткові курси (вивчення іноземної мови, інноваційних технологій тощо). Це допоможе покращити професійну підготовку до організації освітнього партнерства, здатність їх працевлаштуватись, задовольнить потреби сучасного ринку праці.

Фасилітація та робота з фаховими молодшими бакалаврами до забезпечення освітнього партнерства є умовою продуктивності навчально-виробничого процесу закладу фахової передвищої освіти за рахунок особливого стилю співпраці та особистості викладача-керівника практики фахового коледжу. Ця робота є одним із головних методів підвищення якості професійної підготовки фахового молодшого бакалавра до організації освітнього партнерства в умовах сфери обслуговування. Всі дії, спрямовані на підтримку працевлаштування фахових молодших бакалаврів, повинні виконуватися в умовах освітнього партнерства з роботодавцями, активної участі студентських організацій та залучення регіональних державних органів, які відповідають за сфери навчання та промисловості. Дії мають включати послуги, що допомагають фаховим молодшим бакалаврам створити ряд механізмів для покращення їх професійної підготовки до організації освітнього партнерства у сфері обслуговування.

Таким чином, необхідно підкреслити, що запропоновані підходи для підвищення

якості професійної підготовки фахових молодших бакалаврів успішно пройшли апробацію, повністю підтвердив адекватність свого призначення – необхідність використання фасилітації у навчально-виробничому процесі фахового коледжу.

Досвід роботи щодо впровадження фасилітації для підвищення якості професійної підготовки фахових молодших бакалаврів до організації освітнього партнерства між ВСП «НФК УДУНТ», роботодавцями є доказом того, що така плідна співпраця результативна та ефективна.

Подальшу роботу ми вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо впровадження фасилітації для проведення успішної професійної підготовки до організації освітнього партнерства, для керівників закладів фахової передвищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 17.07.2024).
2. Про затвердження Типового положення про організацію освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти та Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.04.2023 № 301-р станом на 05 липня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-23#Text/> (дата звернення: 17.07.2024).
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/facilitation> (дата звернення: 17.07.2024).
4. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Волошко Г. Фасилітативний підхід у діяльності викладача як сучасний напрям реформування вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9. С. 96–106.
6. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2010. Вип. 34. С. 133–139.
7. Адамська З. М. Культурологічна парадигма як методологічна основа розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога. *Психологія особистості*. 2017. № 1. С. 51–59.
8. Крещанова С. Л. Фасилітаційна організація освітнього середовища із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики: матеріали II Міжнар. наук. конф. (Кривий Ріг, 19 січ. 2024 р.)*. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 434–439.
9. Толочко С. В. Фасилітація як процес організації освітньо-наукового простору з індивідуального розвитку особистості. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 2(7). С. 646–658.
10. Гура Т. В. Педагогічна фасилітація – механізм розвитку лідерського потенціалу студентів в умовах технічного університету. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2014. № 3. С. 32–44.
11. Михайлов М. О. Особливості запровадження організаційно-фасилітативного механізму у залученні громадян до електоральної комунікації. *Державне будівництво*. 2020. № 2. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.20.02.05>
12. Казанжи М. Й. Фасилітація в підготовці фахівців соціономічного профілю. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2015. Т. 20. Вип. 3(37), ч. 1. С. 31–42.
13. Нестеренко В. В. Фасилітативна підтримка студентів у процесі їхньої самореалізації і саморозвитку як суб'єктів самостійної навчальної діяльності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 65. С. 248–254.
14. Кейнер С. Руководство фасилитатора: как привести группу к принятию совместного решения. Киев: Изд-во Дмитрия Лазарева, 2014. 328 с.
15. Шевченко К. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 258–263
16. Самко А. Педагогічна фасилітація в освітній діяльності закладів післядипломної освіти. *Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.*

- (Київ, 26–27 лютого 2021 р.). Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 30–33.
17. Фісун О. В. Формування фасилітуючої позиції вчителя у системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2011. 22 с.
 18. Козич І. В. Особливості підготовки викладача закладу вищої освіти до ролі фасилітатора. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 3. С. 139–145.
 19. Курило В. С., Караман О. Л. Фасилітація як метод формування сприятливого соціально-психологічного клімату та партнерства в закладі вищої освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 2(180). С. 59–69. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-2\(180\)-59-69](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-2(180)-59-69)
 20. Мединська С. Роль технологій фасилітації у формуванні полікультурної комунікативної компетентності в умовах воєнного часу та змішаного навчання. *Реалізація освітніх ініціатив в умовах воєнного часу: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 жовт. 2022 р.). Львів, 2022. С. 43–47.

REFERENCES

1. Pro fakhovu peredvyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 06.06.2019 № 2745-VIII. Data onovlennia: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity ta Polozhennia pro praktychnu pidgotovku здобувачів фakhovoi peredvyshchoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 07.04.2023 № 301-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-23#Text> [in Ukrainian].
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/facilitation>
4. Entsyklopediia osvity. V. H. Kremen. (Ed.). (2008). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. Voloshko, H. (2016). Fasyliatyvnyi pidkhid u diialnosti vykladacha yak suchasnyi napriam reformuvannia vyshchoi osvity. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 9, 96–106 [in Ukrainian].
6. Fisun, O. V. (2010). Pedahohichna fasyliatatsiia yak bahatoznachnyi fenomen. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty – Means of academic and scientific research work, issue 34*, 133–139 [in Ukrainian].
7. Adamska, Z. M. (2017). Kulturolohichna paradyhma yak metodolohichna osnova rozvytku fasyliatyvnykh zdibnostei maibutnoho psykholoha. *Psykholohiia osobystosti – Psychology of personality*, 1, 51–59 [in Ukrainian].
8. Kreshchanova, S. L. (2024). Fasyliatatsiina orhanizatsiia osvitnoho seredovyscha iz zastosuvanniam informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii. *Period transformatsiinykh protsesiv v svitovii nautsi: zadachi ta vyklyky*: Proceedings of the 2rd International Scientific Conference. Vinnytsia: TOV “UKRLOHOS Hrup”, 434–439 [in Ukrainian].
9. Tolochko, S. V. (2022). Fasyliatatsiia yak protses orhanizatsii osvitno-naukovoho prostoru z indyvidualnoho rozvytku osobystosti. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriiia “Pedahohika” – Prospects and innovations of science. Series “Pedagogy”*, 2, 646–658 [in Ukrainian].
10. Hura, T. V. (2014). Pedahohichna fasyliatatsiia – mekhanizm rozvytku liderskoho potentsialu studentiv v umovakh tekhnichnoho universytetu. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy – Theory and practice of social systems management*, 3, 32–44 [in Ukrainian].
11. Mykhailov, M. O. (2020). Osoblyvosti zaprovadzhennia orhanizatsiino-fasyliatyvnoho mekhanizmu u zaluchenni hromadian do elektoralnoi komunikatsii. *Derzhavne budivnytstvo – State Formation*, 2. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.20.02.05> [in Ukrainian].
12. Kazanzhy, M. Y. (2015). Fasyliatatsiia v pidgotovtsi fakhivtsiv sotsionomichnoho profilu. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Psykholohiia – Odesa National University Herald. Psychology*, vol. 20, issue 3, part 1, 31–42 [in Ukrainian].
13. Nesterenko, V. V. (2014). Fasyliatyvna pidtrymka studentiv u protsesi yikhnoi samorealizatsii i samorozvytku yak sub’iektiv samostiinoi navchalnoi diialnosti. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Pedahohichni nauky – Collection of Research Papers “Pedagogical Sciences”*, issue 65, 248–254 [in Ukrainian].
14. Kejner, S. (2014). Rukovodstvo fasilitatora: kak privesti gruppu k prinjatiju sovместnogo reshenija. Kiev: Izdatel’stvo Dmitrija Lazareva [in Russian].
15. Shevchenko, K. (2014). Pedahohichna fasyliatatsiia u konteksti profesiinoi kompetentnosti vchytelia. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriiia*:

- Psykhologichni nauky – Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv. Series: Psychological Sciences, 2, 258–263 [in Ukrainian].*
16. Samko, A. (2021). Pedahohichna fasylytatsiia v osvitnii diialnosti zakladiv pislidyplomnoi osvity. *Innovatsiini naukovi doslidzhennia: teoriia, metodolohiia, praktyka: Proceedings of the th Scientific and Practical Conference*. Kyiv: HO “Instytut innovatsiinoi osvity”, 30–33 [in Ukrainian].
 17. Fisun, O. V. (2010). Formuvannia fasylytuiuchoi pozytsii vchytelia u systemi naukovo-metodychnoi roboty zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu. *Extended abstract of candidate’s thesis. Kharkiv* [in Ukrainian].
 18. Kozych, I. V. (2023). Osoblyvosti pidhotovky vykladacha zakladu vyshchoi osvity do roli fasylytatora. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka – Pedagogical Sciences: Theory and Practice, 3, 139–145* [in Ukrainian].
 19. Kurylo, V. S., Karaman, O. L. (2022). Fasylytatsiia yak metod formuvannia spriyatlyvoho sotsialno-psykhologichnoho klimatu ta partnerstva v zakladi vyshchoi osvity. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences, 2, 59–69*. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-2\(180\)-59-69](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-2(180)-59-69) [in Ukrainian].
 20. Medynska, S. (2022). Rol tekhnolohii fasylytatsii u formuvanni polikulturnoi komunikatyvnoi kompetentnosti v umovakh voiennoho chasu ta zmishanoho navchannia. *Realizatsiia osvitnikh initsiatyv v umovakh voiennoho chasu: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid: Proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Lviv, 43–47 [in Ukrainian].